

HUGLEIÐING

200 ár síðani Karl Marx varð føddur

Tann 5. mai 2018 eru tvey hundrað á liðin, síðani tann týski filosoffurin, sociologurin og økonomurin KARL HEINRICH MARX bleiv føddur

Virgar T. Dalsgaard

Barndómsheimið var Brückenstrasse nr. 10 í TRIER, Týsklands elsta býi, sum liggur við ta vøkru Mosel-ánna.

Tað hábærsliga húsið er seinni skipað sum søguligt museum og minnisbýli fyri Marx.

Karl var av múgvandi jødiskum fólki. Pápi hansara var juristur og konverteraði tíðliga til protestantismuna, sjálvt um Trier liggur í tí katólska Rheinland. Men eftirsum tað protestantiska stórveldið Preusen ráddi yvir Rheinland tá á døgum, var tað politiskt og taktiskt klókt av pápa Marx at velja ta luthersku trúnnu fram um ta katólsku, tí tað gav honum munandi hægri status sum praktiserandi advokatur.

Pápin bleiv kristnaður, áðrenn Karl var føddur, men sonurin bleiv ikki doyptur fyrr enn í 1824, tá ið hann var seks ára gamal.

Heimið var avgjørt ikki religiøst, so Karl fekk ein sekularan ella deistiskan uppvøkstur, har tey klassisku idealini og demokratiskir upplýsingarfilosoffar sum Voltaire og Rousseau settu ta intellektuella skrána.

Karl var nr. trý av sjeý børnum, og hvørki foreldur ella systkin ivaðust nakrantíð í, at hann var tað avgjørt gløgga barnið í flokkinum.

Tey stimbraðu hann við systematiskum heimaundirvísingini, líka til hann var 13 ár, og so kom hann á tað rættliga revolutionera og heldur ódisciplineraða Trier gymnasium, har hann tók studentsprógv sum 17 ára gamal í 1835. -

Sama heystið var hann immatrikuleraður við universitetið í Bonn, har hann eftir kravi frá pápanum

skuldi lesa jura, hóast Karl nógv heldur vildi lesa filosofi-søgu og litteratur.

Karl luttók dúgliga í tí pulserandi studentarlívinum, og hann gjørdist skjótt formaður í einum rættliga epikuræiskum studentarfelagi, sum æt "Landsmannschaft der Treveraner."

Um hetta mundið møtti hann Jenny von Westphalen, sum hann bleiv avbera góður við, men tey máttu kortini trúlova seg í loyndum. Tann jarðbundna Jenny fekk øgigliga sterka ávirkan á Karl Marx.

Men báðum dámdu væl tað studentikosa lívið, og tann hedonistiski skemtara-kultururin sást skjótt aftur í skoðsmáli og teimum vánaligu karakterum, sum Marx fekk.

HEGEL og BERLIN-tíðin

Hann varð tí árið eftir sendur til Berlin at lesa við tað konservativa, men vælrenomeraða Friedrich Wilhelm universitetið í Berlin.

Har fór hann kortini av álvara at studera filosofi og økonomiska søgu, hóast pápin andðvdi hvast ímóti.

Karl sendi bæði pápanum og Jenny sterkar kensluløddar og æstetiskar yrkingar, essays og kronikkar á elegantum máli, og hann kundi tukan iva havt fingið eina glæsiliga karrieru sum skald. -

Hann sveimaði hesa tíðina millum nógv ymisk fak, umframt filosofi og økonomi; - t.d. var hann hugtikin av bæði natúrvitskapi, antikkari søgu og litteraturi, men hóast harða mótstøðu frá pápa sínum, sveik hann heilt jura-fakið, sum keddi hann.

Hann las nógv teir kendu filosoffarnar Immanuel Kant og Gottlieb Fichte, men fyrst og fremst var tað Georg W. Friedrich HEGEL, sum hugfangaði Marx.

Høvuðstemað hjá Hegel er dialektikken, sum er ein retorisk metoda, har man í ósamdum dialogi gjøgnum ymiskar mótsetningar ella andstøðu-sjónarmið kem-

ur fram til eitt triðja hægri erkennils, sum inniheldur tilfar frá báðum teimum upprunaligu mótsetningunum.

Hann nevnr andstøðusjónarmiðini tesu og antitesu, sum við nærri kanning og konstruktivum dialogi kunnu blíva til syntesu.

Konklusiónin ella syntesan inniheldur altso filosofisk sjónarmið frá báðum teimum upprunaligu mótsetningunum. Tann lutherski Hegel postuleraði optimistiskt, at ein andilig og søgulig "verðinsfornuft" kontinerliga stýrði øllum útviklingi fram móti hollari, sannari og meira rationellum støði.

Tá ið søguligir mótsetningar ella andstøðu-principp bresta saman førir tað altso fyrr ella seinni til eina betri og meira rationella skipan!

Eitthvørt trin á tí søguligu trappuni er altso gjøgnum mótstriðandi rørslur á veg til eitt hægri og meira útviklað trapputrin.

Sjálvt um Hegel var deyður í 1831, vóru hesir tankar hansara livandi nógv ár seinni, og allur universitetsandin í Berlin var merktur av "hegelianarum", sum skjótt fóru í tvíningar, ein radikalan bólk av sekulariseraðum vinstra-hegelianarum og eina konservativa preusiska versión av høggra-hegelianarum, sum styðjaðu tað autoritara stjórnarvaldið.

Marx fylktist rættliga skjótt við vinstra-hegelianarum og kom soleiðis meira og meira í andstøðu til ta ráðandi preusisku stjórnina.

Teir radikalu hegelianarnir høvdu deildir í teimum flestu týsku býum, men í Berlin vóru teir serliga væl organiseraðir og møttust javnliga til debattfundir á "Weinstube" í Friedrichsstrasse, har teir fíltust á tað autoritara stjórnarlagið í Preusen. Øll debatt var "hegelsk"-orienterað og bygdi á dialektikk, har man royndi at náa til eina syntesu, og eitt hægri filosofiskt/søguligt erkennils.

Tann lutherskt-ideal-

iski Hegel hevði jú postulerað, at søgan regluliga ger dialektisk lop hvørja øld, so mannaættin alsamt fær størri erkennils og víðari politiskt/religiøst útsýni. Vinstra-hegelianararnar vóru meira sekulariseraðir, og millum teirra var tann kendi tonkjarin Ludwig Feuerbach, sum var rættliga ósamdur við Hegel og vrakaði ta teologisku idealismuna til frama fyri eina nakna materialismu.

Feuerbach bleiv lagdur undir ateismu og koyrdur úr sínum starvi av somu orsök. Hann fekk við sínum materialistiska verðinsbílæti stóra persónliga ávirkan á Karl Marx!

Aftur til Rheinland

Í 1841 gjørdist Marx doktari í filosofi við universitetið í Jena. Tað sigst, at hann valdi Jena, tí hann hevði frætt, at vinstrahegelianarar ikki skuldu verða nóg objektivt dømdir við universitetið í Berlin. Evnið var annars um teir antikku filosoffarnar, Demokrit og Epikur.

Marx var sera belisin og kønur í antikkari filosofi, men hóast gott úrslit, hevði hann fingið so ófýggjligt politiskt umdømi, at hann kundi ikki rokna við at fáa nakað undirvísingarstarv í sjálvum Preusen, so hann vendi heldur aftur til Trier.

Hann var eftirhondini blivin so mikið kendur sum víttgangandi kritikari av preusiskum autoritetum, at hann heilt uppgav at fáa nakað professorat í filosofi á týskum øki.

Hann valdi tí journalistikk sum yrkisgrein í staðin fyri eina universitetskarrieru.

Hann var longu kendur sum hvassur skribentur og hevði skrivað greinir til ymisk bløð og tíðarrit, so hann fekk tilboð um at gerast ein av teimum externum journalistunum á einum liberalum blaði í Kølín, sum æt "Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe."

Hann flytti tí til Bonn og skrivaði sína fyrstu grein

í Kølínar-blaðnum tann 5. mars 1842, men longu sama heystið fekk hann starvið sum leiðandi blaðstjóri og flytti til Kølín at búgva.

Tær hvøssu og vælskrivaðu greinir hansara høvdu boð til bæði liberalistar, socialistar, anarkistar, radikalt-hugsandi og moderat-monarkistiskar demokrat-ar. og tær fingið øgiliga fólkaeyndu víða um í øllum Europa. Marx hevði longu frá sínum barndómi í Trier havt stóra andstygd fyri socialum óráttvísi og visti, hvussu fátækslig korini vóru, serliga hjá bøndrum, men eisini hjá fátækum arbeidsfólki í storbýunum.

Ein av fyrstu greinum hansara var um, hvussu hervilig armóðin var millum vínbøndur í Mosel-dalinum.

So blaðið gjørdist undir hansara leiðslu socialpolitiskt rættliga víttgangandi,

og tað fekk skjótt myndugleikarnar heilt eystan úr tí konservativa Preusen at kanna eftir, hvussu tann legendariska blaðskrivningin hjá Marx var vordin.

Preusiska stjórnin sendi tí ein serligan blaðcensor til Rheinland at halda eyguni við RZ.

Friedrich Engels, sum var múgvandi fabrikantsonur, var ein av teimum passioneraðu lesarunum hjá RZ.

Sjálvt um báðir komu frá tí ríka partinum av tí týska miðalstættinum, høvdu teir sterka sociala indignatióin og vóru ógvuliga forfardir um tað socialu neyðina hjá ognarleysum.

Engels var í november 1842 á veg til Englands, har pápi hansara hevði eina stóra bumulls-fabrikk í Manchester. Hann legði leiðina framvið blaðstjórnini á RZ og vildi fegin hitta Marx.